

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 2805/13

לפני: כבוד השופט י' דנציגר
כבוד השופט א' שהם
כבוד השופטת ד' ברק-ארז

המערערת: פלונית

נ ג ד

המשיבות: 1. מדינת ישראל משרד העבודה והרווחה
2. עיריית אשקלון אגף הרווחה

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי תל אביב מיום
13.03.2013 בת"א 47991-12-11 [פורסם בנבו] שניתן על ידי
כבוד השופטת ד' גנות

תאריך הישיבה: י"ג בשבט תשע"ה (2.2.15)

בשם המערערת: עו"ד רוני אלוני-סדובניק; עו"ד חיים זליכוב;
עו"ד אוהד אלטמן

בשם המשיבה 1: עו"ד דינה דומיניץ

בשם המשיבה 2: עו"ד יובל ראובינוף; עו"ד רעות עוזרי

כתבי עת:

יפעת ביטון, "תולדות הניתוח הפמיניסטי של", המשפט, טז (מאי 2011) 53

ספרות:

לימור עציוני, גילוי עריות - ההיבט המשפטי של התופעה מנקודת מבטן של נשים בגירות קרבנות בילדות (תשס"ט)

חקיקה שאוזכרה:

חוק ההתיישנות, תשי"ח-1958: סע' 5, 6, 8, 10, 11, 18א, 18א(א), 18א(ב), 18א(ג), 18ב

פקודת הנזיקין [נוסח חדש]: סע' 89, 89(2)

חוק העונשין, תשל"ז-1977: סע' 354(ה), 368ג

מיני-רציו:

* אין לפרש את סעיף 18א לחוק ההתיישנות בפרשנות מרחיבה, לפיה החריג חל גם בתביעות בשל תקיפה מינית והתעללות שהגיש הנפגע נגד הרשויות, ולא רק נגד הפוגע הישיר; אף אם יינתן פירוש מרחיב למונח "התעללות", לא ניתן לראות במעשי ההפקרה וההזנחה לכאורה של רשויות הרווחה במקרה הנדון משום "התעללות" בקטין בידי "אחראי", כאמור בסעיף 18א(א)(2).

* התיישנות – תקופת ההתיישנות – חריגים המאריכים את התקופה

* התיישנות – נזיקין – תקופת ההתיישנות

המערערת, אשר הוצאה מבית הוריה על רקע התעללות מינית מצד אביה הביולוגי והועברה למשפחת אומנה – שע"פ הטענה הייתה בלתי כשירה ובמסגרתה חוותה המערערת תקיפה מינית נוספת – הגישה תביעת נזיקין נגד המשיבות בטענה כי אלה התרשלו בטיפול המקצועי בה. הערעור הוא על פסק דינו של ביהמ"ש המחוזי, אשר דחה על הסף את תביעת המערערת מחמת התיישנות.

ביהמ"ש העליון דחה את הערעור בקבעו:

במקרה הנדון לא ניתן להחיל את כלל "הגילוי המאוחר", בין אם זה שבסעיף 8 לחוק ההתיישנות ובין אם זה שבסעיף 89(2) לפקודת הנזיקין. כבר נפסק כי אי ידיעת הדין או הסתמכות על דין ישן אינם מצבים המשעים את תחילת מרוץ ההתיישנות ע"פ סעיף 8 לחוק. ועוד, לעניין הקשר הסיבתי, די ב"קצה חוט" ואין צורך בידיעה מלאה על קיומו. כל שנדרש הוא גילוי קיומה של אפשרות לקשר סיבתי בין מעשי הנתבע או מחדליו לבין נזקו של התובע. במקרה הנדון, התמונה המצטיירת היא כי בעקבות הייעוץ המשפטי שקיבלה, החלה המערערת לממש את זכויותיה בדין בגין האירועים הקשים שחוותה בחייה, ואולם "קצה חוט" לגבי העוולות שנעשו לה והנזק שנגרם בעטיין, כטענתה, היה קיים שנים לפני כן (לחלופין, בזהירות סבירה היא הייתה יכולה לגלות את נזקה בתוך תקופת ההתיישנות).

סעיף 11 לחוק מציב שתי דרישות מצטברות להחלתו: א. התובע היה בעל ליקוי נפשי או שכלי שמנע ממנו לדאוג לענייניו; ב. לא היה עליו אפוטרופוס ממונה באותה התקופה. אמנם יש לפרש את סעיף 11 לחוק באופן רחב יחסית, אך עדיין נדרש מהתובע להצביע על עובדות בגינן יש לקבוע מצב זמני של היעדר יכולת להגיש תביעה. עליו להוכיח כי הוא "לא היה מסוגל להחליט באשר לביצוע פעולות משפטיות כגון הגשת תביעה או ייפוי כוחו של עו"ד לצורך זה. אין זה המצב בעניינה של המערערת.

מעבר לכך, הטענה כי סעיף 11 חל בענייננו הועלתה בצורה כללית וסתמית וכלי להתייחס לפרק זמן תחום. מהטענות משתמע כי גם כיום המערערת לא מסוגלת לדאוג לענייניה, שהרי לא נטען לכל שינוי במצבה הנפשי פרט לעובדה שקיבלה ייעוץ משפטי. למעשה, משמעות טענות המערערת היא כי הליקוי הנפשי או הנכות הנפשית מהם היא סובלת על רקע גילוי העריות, מצדיקים השעיה אוטומטית של מרוץ ההתיישנות לפרק זמן בלתי מוגדר, בלי שהובהר מתי ובאיזה אופן היא לא הייתה מסוגלת לדאוג לענייניה. קשה להלום כי זו הייתה כוונת המחוקק וכי פרשנות זו מתיישבת עם תכלית הסעיף.

תיקון מס' 4, במסגרתו הוסף סעיף 18א לחוק, קובע דין התיישנות מיוחד בתביעות בשל תקיפה מינית והתעללות. הרציונל הטמון בו נעוץ בהכרה בכך שבמקרה של נפגעי תקיפה מינית והתעללות, בפרט אלו שחוו את הפגיעה כקטינים ומצד אדם קרוב, קיימות סיבות לגיטימיות להשתהות בהגשת התביעה. "תופעת החשיפה המושהית", מחלישה את הטעמים הניצבים ביסוד מוסד ההתיישנות ומסיגה את נקודת האיזון לעבר התובע הפוטנציאלי. ההכרה בכך שנדרש זמן רב לצורך חשיפת הפגיעה מובילה למסקנה כי שיהוי ארוך שנים מצד הנפגע אין פירושו ויתור על זכות התביעה ואין לראות בו כמי שישן

על זכויותיו או מחל על תביעתו. כך גם נתקשה לבוא אליו בטענות כי יצר ציפיות אצל הנתבע או הרע את מצבו. למעלה מכך, כלל לא ברור כי נתבע שביצע מעשים מסוג זה צריך "ליהנות" מכך שפגיעתו כרוכה בהשלכות מרחיקות לכת על כושרו של הנפגע לחשוף את הפגיעה ולעמוד על זכויותיו. כמו כן קיים אינטרס ציבורי בבירור העניין ובהושטת סעד לנפגע, הגם שחלפו שנים רבות ממועד ההתרחשות.

אם כן, על רקע היקף התופעה ומאפייניה ביקש המחוקק לעודד נפגעים להשתמש בכלים המשפטיים העומדים לרשותם, ולא לחסום דרכם לפנות לערכאות בהליך אזרחי שבאמצעותו יוכלו לזכות בהכרה חברתית ובפיצוי כספי. אולם, מלשון החוק ומההיסטוריה החקיקתית עולה כי המחוקק בחר לעשות כן רק לגבי תביעות המוגשות נגד המזיק הישיר, ומדובר ב"הסדר שלילי" שלא ניתן לקרוא לתוכו את הרשויות כגורם נתבע, בדרך של פרשנות מרחיבה. הבחירה לקבוע את נקודת האיזון בחוק באופן כזה שיאפשר הארכה של תקופת ההתיישנות רק כלפי המזיק הישיר לא נעשתה בכדי. "הפוגע" עליו מדבר החוק הוא בעל האשם המוסרי הגבוה ביותר בקרות האירוע, והשיקולים המצדיקים לצמצם את משך הזמן בו יהיה חשוף לתביעות מצד קורבנו הם חלשים באופן יחסי. גם אם נניח כי קיימת הצדקה להאריך את תקופת ההתיישנות גם ביחס לרשויות, לא ניתן לעשות זאת בדרך של יציקת פרשנות מרחיבה להוראת חוק חדשה יחסית, במסגרתה ערך המחוקק איזון עדין בין השיקולים המתחרים בנושא. פתיחה מחדש של סוגיה זו ראוי שתיעשה בבית המחוקקים תוך ליבון הנושא על שלל היבטיו.

שאלה אחרת שהתעוררה היא האם ניתן לראות במעשי ההפקרה וההזנחה לכאורה של הרשויות משום "התעללות" בקטין בידי "אחראי", כאמור בסעיף 18א(א)(2). בפסיקה ובספרות הובעה דעה התומכת בהכללת מעשים מכוונים וזדוניים בעולות הרשלנות, מתוך תפיסה כי אין הדעת סובלת שאדם יהיה אחראי לנזק פלוני אם גרמו מתוך חוסר זהירות, אך יהיה פטור באותן נסיבות אם גרמו בזדון. ובנושא הנדון, המחוקק בחר שלא להגדיר מהי התעללות בסעיף 18א, ודומה כי כוונתו הייתה שלא להיצמד בהקשר זה לדין הפלילי ולתת פירוש רחב יותר למונח זה. ואולם, אף אם יינתן פירוש מרחיב למונח "התעללות", לא ניתן לראות במחדליה הנטענים של הרשות משום התעללות. התעללות מתפרשת על פי רוב כהתנהגות אכזרית, אלימה, קשה ומכוונת. המעשים והמחדלים שהמערערת מייחסת לרשויות בענייננו אינם מצטיירים כאלמים, אכזריים, מבזים ובוודאי לא מכוונים, אלא כהתנהלות רשלנית באופייה, כזו שנעשתה בחריגה מסבירות לכאורה בלי כוונה להזיק או להרע למערערת. אין בכך כדי לזלזל בחומרת ההתנהגות הרשלנית הנטענת בנסיבות העניין, אך קשה לראות בה אקט של התעללות. יתרה מזאת, ספק אם ניתן לראות ברשויות הרווחה "אחראי על קטין", כהגדרתו בסעיף 18א(ב).

פסק-דין

השופט י' דנציגר:

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (השופטת ד' גנות) בת"א 47991-12-11 [פורסם בנבו] מיום 13.3.2013, אשר דחה על הסף את תביעת המערערת מחמת התיישנות.

רקע

1. על פי הנטען בכתב הערעור, בשנת 2000 הוצאה המערערת, ילידת שנת 1984 (אז בת 16), מבית הוריה על ידי המשיבות על רקע התעללות מינית מצד אביה הביולוגי. המערערת נשלחה למשפחת אומנה. לטענתה, מדובר במשפחת אומנה בלתי כשירה שבה סבלה מ"רעב, מחסור, שעבוד לעבדות ללא תמורה, ניצול מיני ואונס שביצע בה נכד בעלת האומנה". המערערת טוענת כי בשנת 2001 היא וחוסה נוספת באותה האומנה ברחו מהבית ולאחר שאותרו, התלוננה המערערת במשטרה על מעשי אביה הביולוגי וכן על ההתעללות בבית האומנה. לדבריה, המדינה העמידה לדין את אביה הביולוגי בגין ההתעללות המינית בה וזה הורשע בשנת 2004, אך נמנעה מלהעמיד לדין את בעלת האומנה ובני משפחתה בהיעדר ראיות מספיקות. עוד היא טוענת כי המשיבות לא שזו לתלונותיה על המתרחש בבית האומנה, ואילצוה לשוב לבית לאתר שברחה. בעקבות זאת הותקפה מינית פעם נוספת על ידי נכדה של בעלת האומנה.

2. ביום 27.12.2011 הגישה המערערת תביעת נזיקין נגד המשיבות – מדינת ישראל (משרד העבודה והרווחה) ועיריית אשקלון (אגף הרווחה) – בטענה כי אלה התרשלו בטיפול המקצועי בה ובכך "החמירו את מצבה והזיקו לנפשה במקום לשקמה ולהכשירה לעתיד עצמאי". המערערת טוענת כי בשל רשלנותן של המשיבות, מצבה הנפשי הלך והתדרדר לאורך השנים וחייה התאפיינו בחוסר יציבות וניצול מצד הסביבה. רק בשנת 2011 כשהופנתה על ידי באת-כוחה לאבחון פסיכיאטרי, הבינה את ממדי הנזק שנגרם לה ואת הקשר הסיבתי בין נזק זה לבין מחדלי המשיבות.

3. המשיבה 2 ביקשה לסלק את התביעה על הסף מחמת התיישנות, בקשה שאליה הצטרפה המשיבה 1 בהמשך. לגישתן, תקופת ההתיישנות חלפה, שכן המערערת בגרה בשנת 2002 ולפיכך רשאית היתה להגיש את התביעה עד לשנת 2009, בעוד שבפועל התביעה הוגשה בשנת 2011.

פסק דינו של בית המשפט המחוזי

4. בית המשפט המחוזי התייחס לשתי מערכות הדינים החלות על תובענה שהוגשה בעילה נזיקית: האחת, הדין הכללי לפי [חוק ההתיישנות](#), התשי"ח-1958 (להלן: החוק או חוק ההתיישנות); והשניה, דין מיוחד הקבוע [בסעיף 89 לפקודת הנזיקין](#) [נוסח חדש] (להלן: הפקודה או פקודת הנזיקין). בית המשפט ציין כי בדומה

לסעיף 8 לחוק ההתיישנות, סעיף 89(2) לפקודה מאמץ את "כלל הגילוי" הנוגע למקרים שבהם הנזק מתגלה לאחר שאירע, סעיף אשר מטרתו היא להושיט לתובע עזרה במקרים שבהם נגרם לו נזק סמוי שסימניו מופיעים רק במרוצת הזמן. אלא שבשונה מסעיף 8 לחוק, סעיף 89(2) לפקודה מגביל את תקופת ההתיישנות לפרק זמן של עשר שנים ממועד אירוע הנזק.

5. יישום ההלכות הרלוונטיות על התיק הנוכחי הוביל את בית המשפט המחוזי למסקנה כי התביעה התיישנה. נקבע כי מהמסמכים שהוגשו עולה כי המערערת היתה במשפחת האומנה במשך כחצי שנה (מחודש דצמבר 2000 ועד לחודש מאי 2001), ואף אם נחיל את תקופת ההתיישנות הארוכה יותר בהתאם לסעיף 89(2) לפקודה, המסקנה היא כי עילת התביעה התיישנה בחודש מאי 2011, טרם הוגשה התביעה. השאלה אם היתה בידיעת המערערת התשתית העובדתית הנדרשת לצורך הגשת התביעה אינה רלוונטית עוד, שכן חלפו למעלה מעשר שנים ממועד הולדת העילה ועד להגשת התביעה.

6. כך או כך, בית המשפט המחוזי דחה גם את טענת המערערת כי העובדות הנדרשות לצורך הגשת התביעה נודעו לה רק סמוך להגשתה. נקבע כי הטענה הועלתה באופן סתמי ולא אומתה בתצהיר ואין כל ספק כי בזהירות סבירה יכולה היתה המערערת "לגלות" את נזקה בתוך תקופת ההתיישנות ולהגיש את התביעה. עוד נקבע כי מכתב התביעה עולה כי למערערת היה "קצה חוט" שנים רבות טרם הגשת התביעה בפועל, שכן היא הבהירה כי כבר בגיל 17 היתה מודעת לאונס שעברה, בין היתר בבית משפחת האומנה, ואף הגישה על כך תלונה למשטרה. כמו כן, טענת המערערת כי לא ידעה על הנזק עד לאחרונה אינה מתיישבת עם תסקיר הקורבן שנערך בעניינה במסגרת משפטו של אביה, בו נקבע כבר בשנת 2004 כי היא סובלת מתסמונת פוסט טראומטית ולכן יש למנות את תקופת ההתיישנות לפחות ממועד זה. זאת ועוד, בית המשפט הדגיש כי המערערת, על פי גרסתה שלה, התלוננה על הנעשה במשפחת האומנה בזמן אמת בפני עובדת סוציאלית מטעם העירייה, אולם זו לא האמינה לה. לאמור: המערערת היתה מודעת לעובדות המהוות את עילת התביעה נגד העירייה כבר במועד זה, אולם השתתה בהגשת התביעה, השתתה המביאה להתיישנותה.

7. בית המשפט המחוזי הוסיף ודחה את טענת באת-כוח המערערת כי יש להחיל בעניינה את סעיף 18א לחוק, אשר הוסף לחוק ההתיישנות במסגרת חוק ההתיישנות

(תיקון מס' 4), התשס"ז-2007, ס"ח 385 (להלן: תיקון מס' 4). הוראה זו מאריכה את תקופת ההתיישנות של תביעה בגין תקיפה מינית בקטינים וקובעת כי מניינה יחל רק ביום הגיע הקטין לגיל 28. נקבע כי המערערת אינה יכולה להיתלות בהוראה זו בכל הנוגע לעירייה מאחר שהתקיפה המינית אינה מיוחסת לה אלא מחדלי פיקוח על הנעשה במשפחת האומנה. בקשת באת-כוח המערערת "להכליל" בהוראת התיקון גם את שולחו של בן המשפחה או האחראי, באופן שגם נגד השולח תוארך תקופת ההתיישנות, אינה אפשרית הואיל וכוונת המחוקק היתה לאפשר לנפגעי עבירה מינית להאריך את תקופת ההתיישנות לצורך הגשת התביעה נגד מבצעי העבירות ונגדם בלבד ולא נגד מי שאיפשר את ביצוען.

8. גם הניסיון להסתמך על הוראת [סעיף 11 לחוק ההתיישנות](#) נדחה על ידי בית המשפט המחוזי, שכן עניינו של סעיף זה הוא הארכת תקופת ההתיישנות של מי שלא היה מסוגל לדאוג לענייניו מחמת ליקוי נפשי או שכלי זמני או קבוע, ולא היה עליו אפוטרופוס. המערערת לא טענה, וממילא לא המציאה חוות דעת רפואית בדבר היותה פסולת דין מחמת ליקוי נפשי או שכלי. העובדה שלמערערת נכות נפשית, על פי חוות הדעת שהוגשה מטעמה, אינה הופכת אותה לפסולת דין.

9. סוף דבר, בית המשפט המחוזי קיבל את בקשת המשיבות ודחה את התביעה על הסף מפאת התיישנותה.

עיקר הטענות בערעור

10. המערערת – באמצעות באי-כוחה, עו"ד רוני אלוני סדובניק, עו"ד חיים זליכוב ועו"ד אוהד אלטמן – טוענת כי תיקון מס' 4 [לחוק ההתיישנות](#) חל על המקרה דנא. לגישה, התיקון אינו מגביל את התובע רק לתביעות המוגשות נגד הפוגע עצמו אלא כלפי כל "מתעלל" בקטין, ובכלל זה רשות שהתרשלה והתעללה בקטינה על ידי השמתה בתנאי רעב, מחסור, ניצול ושעבוד.

11. עוד טוענת המערערת כי בית המשפט המחוזי שגה בפרשנותו באשר ליחס שבין [סעיף 8 לחוק ההתיישנות לסעיף 89 לפקודת הנויקין](#). בהקשר זה טוענת היא כי בית המשפט שגה במניין הזמנים, שכן מלאו לה 18 שנים בשנת 2002 ולכן רק בשנת 2012 חלפו עשר שנים. בהינתן שתביעתה הוגשה בשנת 2011, הרי שלא התיישנה. עוד נטען

כי את מניין ההתיישנות יש להתחיל רק ממועד גיוסה – בדצמבר 2002 – הוא המועד שבו הסתיימה חסותן של המשיבות עליה. גם לפי חישוב זה, תביעתה לא התיישנה.

12. המערערת מוסיפה וטוענת בהקשר זה כי הנזק הנפשי שנגרם לה כתוצאה ממחדלי המשיבות התגלה לה טיפין טיפין רק כשניסתה לבנות זוגיות בריאה והבינה כי אינה מסוגלת לכך. לדבריה, מדובר ב"פאזל הולך ונבנה של מסכת נזקים" שלא היתה ידועה לה והקשר בינם לבין מחדלי המשיבות לא היה ידוע לה עד שנת 2011. רכיבי עילת תביעתה התגלו לה רק "כשהחלה טיפול אצל ב"כ הח"מ שהפנתה אותה לאיבחון פסיכיאטרי ראשון בחייה". רק במסגרת האבחון שעברה, באוגוסט 2011, נודע לה כי לאירועים הטראומטיים שחוותה במשפחת האומנה היה חלק נכבד ומהותי בהחמרת מצבה הנפשי. לטענתה, הגשת התלונה במשטרה כשהיתה נערה לא מעידה על מודעות מצדה לנזק שנגרם לה כתוצאה ממחדלי המשיבות אלא להיפך, החלטת הרשויות שלא להעמיד את נכד בעלת האומנה לדין בעקבות התלונה הטמיעה בתודעתה את המחשבה כי לא בוצע מחדל בעניינה. זאת ועוד, לגישה, בית המשפט שגה בכך שהסיק מתסקיר הקורבן שנערך בעניינה כי היא היתה מודעת לנזק שנגרם לה ממחדלי המשיבות. לטענת המערערת, מסמך זה מעולם לא הוצג לה ולא עמד לעיני בית המשפט בהליך הנוכחי. ועוד, ההליך הפלילי בעניינו של האב אינו קשור למשיבות ומכאן שהתסקיר, ככל שקיים, התייחס רק לנזק שגרם האב. מטעמים אלו, סבורה המערערת כי יש להחיל עליה את החריג הקבוע [בסעיף 8 לחוק ההתיישנות](#).

יצוין כי בהתייחס להערת בית המשפט המחוזי כי לא הוגש תצהיר לאימות העובדות הנטענות על ידה, טוענת המערערת כי על פי סדרי הדין היא לא היתה חייבת בהגשת תצהיר בשלב מקדמי זה, אך לצורך "יעול הליך הערעור" היא מצרפת תצהיר המגבה את טענותיה לעניין מועד גילוי רכיבי עילת תביעתה.

13. עוד גורסת המערערת כי בית המשפט שגה בקביעה כי [סעיף 11 לחוק](#) אינו חל בעניינה. כתימוכין לטענתה, מפנה המערערת לחוות דעת של מומחית לפסיכיאטריה, הקובעת כי המערערת לא ידעה כלל על קיום הקשר הסיבתי או אחריות המשיבות לחלקים ניכרים ממצבה הנפשי הנוכחי עד לשנת 2011. היא מוסיפה כי בחוות הדעת קיים "היגד מפורש לכך שהמערערת לא היתה במצב נפשי שאפשר לה התמודדות מול המשיבים". היא מוסיפה כי בפסיקה ניתנה פרשנות מרחיבה [לסעיף 11 לחוק](#) במקרים

של נפגעי גילוי עריות ולכל הפחות יש לאפשר לה להוכיח את גרסתה, כי עברה התעללות קשה בתוך מתקן שבאחריות המשיבות, שהחמירה את מצבה.

14. לבסוף טוענת המערערת כי מפסק הדין מצטיירת תפיסה נזיקית שלפיה "נפגעת גילוי עריות קטינה מגבשת את מלוא נזקה לצמיתות כבר בתום הפגיעה הראשונה עוד כקטינה וכל טראומה מינית או פיסית נוספת בעתידה, לא מעלה ולא מורידה". עמדה שמרנית זו היא רק אחת מני עמדות נזיקיות שונות, כשעל פי תפיסות אחרות, אין לאפשר למשיבות לחמוק מנטל אחריותן לשיקומה.

טענות המשיבה 1

15. המשיבה 1 – באמצעות באת-כוחה, עו"ד דינה דומיניץ – מאשרת את עיקר האירועים שתוארו על ידי המערערת, דהיינו את דבר הוצאתה מבית הוריה על רקע התעללות מינית מצד האב; השמתה בבית אומנה על ידי שירותי הרווחה בעירייה; בריחתה מבית האומנה כעבור מספר חודשים כשבפיה תלונות לגבי התנאים בבית; ומעברה לבית אומנה אחר, שאליו ביקשה לעבור – מעבר שזכה לאישור רשמי מהרשויות רק בדיעבד. עם זאת, המשיבה 1 מציגה גרסה שונה בנוגע ליחס שקיבלה המערערת מרשויות הרווחה במהלך האירועים הנדונים, ממנה עולה כי הרשויות דאגו לרווחתה של המערערת באופן רציף.

16. בהתייחס לטענת ההתיישנות, נסמכת המשיבה 1 על קביעותיו של בית המשפט המחוזי. לטענתה, תקופת ההתיישנות בעניינה של המערערת חלפה ולא מתקיימים בנסיבות העניין החריגים [לחוק ההתיישנות](#), לרבות תיקון מס' 4, שנועד לחול על פי לשונו ותכליתו על הפוגע הישיר ולא על גורמים אחרים דוגמת המשיבות. המשיבה 1 מבהירה כי תקופת ההתיישנות בת שבע השנים החלה עם הגיעה המערערת לגיל 18 בשנת 2002, דהיינו תקופת ההתיישנות חלפה בשנת 2009. התביעה הוגשה למעלה משנתיים לאחר מכן. אף אם תוארך תקופת ההתיישנות בשל גילוי מאוחר של עילת התביעה לפי [סעיף 8 לחוק ההתיישנות וסעיף 289\(2\)](#) לפקודה – טענה מוכחשת כשלעצמה – הרי שגם תקופה זו הגיעה לסיומה בחודש מאי 2011.

17. המשיבה 1 מוסיפה כי דחיית התביעה על הסף מטעמי התיישנות עולה בקנה אחד עם תכלית דיני ההתיישנות וזאת מפאת הקושי הנעוץ בשמירה על ראיות ומסמכים במשך תקופה כה ארוכה. במקרה דנן, חלוף הזמן פגע בהגנת המשיבות באשר תיקה

של המערערת בעירייה בוער זה מכבר ועל כן קיים קושי אמיתי בבירור העובדות הנטענות. כמו כן, אם האומנה הנדונה נפטרה בחודש ינואר 2011. עובדה זו לבדה פוגעת בהגנת המשיבות באופן מהותי ודי בה כדי לקבל את טענת ההתיישנות.

18. עוד טוענת המשיבה 1 כי אף אם ניתן לראות בפסיקה הרחבה מסוימת של החריג הקבוע [בסעיף 11 לחוק ההתיישנות](#), הרי שבענייננו לא הצביעה המערערת על תקופה בה לא היתה מסוגלת להגיש תביעה בשל ליקוי נפשי או שכלי או על שינוי שחל במהלך התקופה. אמנם המערערת סובלת מתסמונת פוסט טראומטית אך קיבלה טיפול לאורך השנים, תפקדה באופן סביר, שירתה בצבא, עבדה בעבודות שונות, נישאה ואף החלה בלימודים אקדמאיים. אף בראיה מרחיבה, לא לכך כיוון המחוקק בהתקינו חריג זה.

19. המשיבה 1 מוסיפה וטוענת, לגוף התביעה, כי משרד הרווחה לא היה אחראי על הטיפול הרציף במערערת ועל השמתה במשפחת האומנה, נושאים שהיו מסורים באותה עת לאחריותן של הרשויות המקומיות. לעמדתה, אין כל בסיס להטלת אחריות בנזיקין על המדינה, אשר לא התרשלה בכל הנוגע למישור הפיקוח על המשיבה 2 והתנהלותה ביחס למערערת, לא ידעה על המעשים הנטענים ולא יכולה היתה לצפותם.

טענות המשיבה 2

20. המשיבה 2 – באמצעות באי-כוחה, עו"ד יובל ראובינוף ועו"ד רעות עוזרי – גם היא נשענת על פסק דינו של בית המשפט המחוזי וחוזרת על עיקר נימוקיו. היא מוסיפה כי לנוכח העובדה שתיקה של המערערת בעירייה בוער בהתאם להוראות הדין, אין לה יכולת ממשית להתגונן מפני התביעה. אין נפקא מינה שהמשיבה 2 מבוטחת בחברת ביטוח כזו או אחרת, כפי שרומזת באת-כוח המערערת בסיכומיה, שכן גם פרמיית הביטוח שמשלמת המשיבה 2 מגולגלת בסופו של דבר על הציבור. היא מזכירה כי לא היא שתקפה, אנסה או התעללה במערערת וזאת עשו גורמים אחרים שאותם בחרה המערערת שלא לתבוע.

דיון והכרעה

21. לאחר ששמעתי את טענות הצדדים בדיון שהתקיים לפנינו ושבתי ועיינתי בכתובים, הגעתי לכלל מסקנה כי יש לדחות את הערעור וכך אציע לחבריי. דומה כי

אין חולק שתביעתה של המערערת חורגת מתקופת ההתיישנות "הרגילה" הקבועה בחוק (ראו [סעיפים 5-6](#) לחוק). היות שהמערערת היתה קטינה בעת ההתרחשויות הרלוונטיות, הרי שמרוץ ההתיישנות החל כאשר מלאו לה 18 שנים, בחודש יוני 2002 (ראו [סעיף 10](#) לחוק). מאז ועד מועד הגשת התביעה בשנת 2011 חלפו למעלה משבע שנים ומכאן שהתביעה התיישנה לכאורה.

המחלוקת בין הצדדים נעוצה בשאלה אם מתקיים בענייננו אחד מהחריגים הבאים, אשר יש בו כדי להקפיא את מרוץ ההתיישנות: [סעיף 8](#) לחוק, העוסק ב"התיישנות שלא מדעת"; [סעיף 11](#) לחוק שעניינו בליקוי נפשי או שכלי אשר בעטיו לא מסוגל התובע לדאוג לענייניו; [סעיף 18א](#) לחוק הקובע חריג בתביעות העוסקות בתקיפה מינית או התעללות בקטין. אומר כבר עתה כי לא מצאתי שאחד מן החריגים חל במקרה שלפנינו ולכן אין מנוס מדחיית הערעור.

[סעיף 8](#) לחוק

22. כזכור, בית המשפט המחוזי דן במסגרת הנורמטיבית הרלוונטית לתביעה נזיקית מהסוג שבענייננו, בציינו כי חלים עליה במקביל [סעיף 8 לחוק ההתיישנות וסעיף 89\(2\) לפקודת הנזיקין](#), כהסדרים המשלימים זה את זה. אכן, הפסיקה פירשה את יחסי הגומלין בין סעיפים אלו, כך שההסדר הכללי הקבוע [בסעיף 8 לחוק](#) יחול על כל רכיביה של עילת התובענה למעט רכיב הנזק, אשר לגביו חל ההסדר המיוחד המעוגן [בסעיף 89\(2\) לפקודה](#) [ראו: [רע"א 901/07 מדינת ישראל - הוועדה לאנרגיה אטומית נ' גיא-ליפל](#), [פורסם בבנו] פסקאות 33-36 (19.9.2010) (להלן: עניין גיא-ליפל); [ע"א 1254/99 המאירי נ' הכשרת הישוב - חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נד\(2\) 535, 547 \(2000\)](#) (להלן: עניין המאירי)]. ודוקו: "די בכך שלפחות אחת מהעובדות החיוניות המהוות את עילת התובענה שאינה יסוד הנזק נעלמה מעיניו של התובע מסיבות שלא היו תלויות בו, ושבזהירות סבירה לא היה יכול למנוע אותן, כדי שפתיחת מירוץ ההתיישנות תושעה לתקופה בלתי מוגבלת" [ראו: טל חבקין התיישנות 301 (2014)]. לאמור: מחסום הזמן הקבוע [בסעיף 89\(2\) לפקודה](#) "יתפוס" רק מקום בו הרכיב היחיד שנעלם מעיני התובע הוא רכיב הנזק, שאז תתיישן התביעה בחלוף עשר שנים מיום אירוע הנזק, גם אם הנזק התגלה בשלב מאוחר יותר ואף אם לא התגלה כלל.

23. במקרה שלפנינו בית המשפט המחוזי קבע כי גם בלי להעמיק בשאלה אם אכן נעלמו מעיני המערערת העובדות החיוניות המהוות את עילת התובענה, הרי שחלפו

למעלה מעשר שנים מיום אירוע הנזק ולפיכך תביעתה התיישנה. יישום זה של ההלכות שלעיל על המקרה דנן איננו מדויק. המערערת טוענת כי עד לשנת 2011 היא לא היתה מודעת לשני עניינים: הנזק שנגרם לה וכן הקשר הסיבתי בין הנזק האמור לבין מחדלי המשיבות. אם כן, ככל שיימצא כי המערערת לא היתה ערה לקשר הסיבתי האמור מסיבות שאינן תלויות בה ושאותן לא יכולה היתה למנוע, כי אז מגבלת עשר השנים כלל לא חלה, אף שהיא לא היתה מודעת גם לרכיב הנזק [ראו: עניין המאירי, בעמ' 550 וכן בעמ' 554, שם נקבע במפורש כי יסוד הקשר הסיבתי נפרד מיסוד הנזק, ונשלט על ידי [סעיף 8 לחוק ולא על ידי סעיף 89\(2\)](#) לפקודה]. על כל פנים, בית המשפט המחוזי לא הסתפק בהנמקה זו והוסיף ובחן אם למערערת היה "קצה חוט" באשר לנזק הנטען והגיע למסקנה חיובית.

24. גם אני סבור שלא ניתן להחיל במקרה הנוכחי את כלל "הגילוי המאוחר", בין אם זה [שבסעיף 8 לחוק ובין אם זה שבסעיף 89\(2\)](#) לפקודה. המערערת טוענת כי רק לאחר שהגיעה להתייעצות במשרדה של באת-כוחה בשנת 2011, אשר הפנתה אותה לאבחון פסיכיאטרי ראשון בחייה והגישה בשמה תביעת נכות למוסד לביטוח לאומי, נודעו לה ממדי הנזק שנגרם לה, הקשר הסיבתי בין הנזק לבין מחדלי המשיבות וכן רכיבי עילת תביעתה. כבר נפסק כי אי ידיעת הדין או הסתמכות על דין ישן אינם מצבים המשעים את תחילת מרוץ ההתיישנות על פי [סעיף 8 לחוק](#) [ראו: [ע"א 531/89 להבי נ' הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה – המרכז, פ"ד מו\(4\) 719, 723-724 \(1992\)](#)]; עניין גיא-ליפל, בפסקה 42]. התמונה המצטיירת היא כי בעקבות הייעוץ המשפטי שקיבלה, החלה המערערת לממש את זכויותיה בדין בגין האירועים הקשים שחוותה בחייה, ואולם "קצה חוט" לגבי העוולות שנעשו לה והנזק שנגרם בעטיין, כטענתה, היה קיים שנים לפני כן. כידוע, לעניין הקשר הסיבתי, די ב"קצה חוט" ואין צורך בידעה מלאה על קיומו. "כל שנדרש הוא גילוי קיומה של אפשרות לקשר סיבתי בין מעשי הנתבע או מחדליו לבין נזקו של התובע" [עניין גיא-ליפל, בפסקה 45. ההדגשה במקור, י.ד.; [ע"א 7707/01](#) צורף נ' קופת חולים של ההסתדרות הכללית, (פורסם בנבו) פסקה 11 (24.11.2005)].

כפי שבית המשפט המחוזי ציין, המערערת התלוננה בזמן אמת על ההתרחשויות באומנה – הן לעניין תנאי המחיה באומנה, הן לעניין האונס שעברה בידי נכד אם האומנה, ואף הגישה תלונה במשטרה בעניין זה. זאת ועוד, המערערת אובחנה על ידי גורמים מקצועיים כבר בשנת 2004, במהלך משפטו של אביה, כסובלת

מתסמונת דחק פוסט טראומטית. נכון שאבחנה זו נעשתה בהתייחס למעשיו של אביה, ואולם מתקשה אני לשלול את האפשרות כי העובדה שהמערערת נאנסה לטענתה שלוש פעמים מיד לאחר מכן על ידי נכד אם האומנה, לא עוררה בלבה מחשבה בשלב כלשהו כי גם אירועים טראומטיים אלו עשויים להותיר את חותמם על מצבה הנפשי. יודגש כי המערערת ראתה במעשי הנכד משום "אונס" או תקיפה מינית כבר לאחר שהתרחשו, כפי שעולה מהגשת התלונה נגדו, ולא מדובר במצב שבו הקורבן מגיעה להבנה זו לאחר שנים רבות. אוסיף כי טענת באת-כוח המערערת לפיה תסקיר הקורבן מעולם לא הוצג למערערת אינה מתיישבת עם העובדה שהתסקיר צורף לפנייתה למוסד לביטוח לאומי בחודש יוני 2011. פה המקום לציין כי טענותיה העובדתיות של המערערת, לרבות המועד שבו גילתה את העובדות המהוות את עילת תביעתה, לא גובו בתצהיר בבית המשפט המחוזי, כנדרש. כמו כן, על מנת לצרף בשלב הערעור תצהיר, שלא היה חלק מחומר הראיות שהונח לפני הערכאה הדיונית, היה על באת-כוח המערערת להגיש בקשה להוספת ראיות ולא לצרפו לכתב הערעור כך סתם.

25. סיכומו של דבר, סבורני כי יש ממש במסקנה כי למערערת היה "קצה חוט" לגבי הנזק שנגרם לה לטענתה והקשר בינו לבין ההתרחשויות באומנה והתנהלות המשיבות, או לחלופין כי בזהירות סבירה היא היתה יכולה לגלות את נזקה בתוך תקופת ההתיישנות. אטעים כי לא נעלמה מעיני העובדה כי אלו שנפלו קורבן לגילוי עריות, תקיפה מינית או התעללות מצד אדם קרוב בהיותם קטינים, זקוקים ככלל לפרק זמן ניכר על מנת לעבד את הפגיעה שחוו, לחשוף אותה ולתבוע את המגיע להם במישור המשפטי. ברם בדיוק למקרים אלו נועדו החריגים [שבסעיפים 18א ו-18ב](#) לחוק, שאליהם אדרש בהמשך הדברים.

[סעיף 11 לחוק](#)

26. [סעיף 11 לחוק ההתיישנות](#) מציב שתי דרישות מצטברות להחלתו: האחת, כי התובע היה בעל ליקוי נפשי או שכלי שמנע ממנו לדאוג לענייניו; השניה, כי לא היה עליו אפוטרופוס ממונה באותה התקופה. המחלוקת במקרה דנא היא בשאלה אם היה פרק זמן שבגדרו המערערת לא היתה מסוגלת "לדאוג לענייניה" מחמת ליקוי נפשי, כטענתה. גם בעניין זה מקובלת עלי מסקנתו של בית המשפט המחוזי ועל כן יש להשיב על השאלה בשלילה.

אמנם בית משפט זה קבע כי יש לפרש את [סעיף 11](#) לחוק באופן רחב יחסית כדי להגן על תובע שלא היה מסוגל להגיש את תביעתו בשל ליקוי נפשי או שכלי [ראו: [רע"א 3266/07](#) פלוני נ' הראל חברה לביטוח בע"מ, [פורסם בנבו] פסקה 15 (30.7.2009) (להלן: עניין פלוני); [ע"א 3114/12](#) ששון נ' משרד הרווחה, [פורסם בנבו] פסקה 22 (13.4.2014) (להלן: עניין ששון)]. אך עדיין נדרש מהתובע "להצביע על עובדות בגינן יש לקבוע מצב זמני של היעדר יכולת להגיש תביעה" [עניין ששון, בפסקה 22]. עליו להוכיח כי הוא "לא היה מסוגל להחליט באשר לביצוע פעולות משפטיות כגון הגשת תביעה או יפוי כוחו של עורך דין לצורך כך" [עניין פלוני, בפסקה 15]. דומני כי אין זה המצב בעניינה של המערערת. אין חולק כי המערערת סובלת מפוסט טראומה וכי היא הוכרה כבעלת נכות נפשית. יחד עם זאת, המערערת לא גיבתה את טענותיה במסמכים רפואיים שיש בהם כדי ללמד כי במשך תקופה מסוימת היא לא היתה מסוגלת להחליט על ביצוע פעולות משפטיות בסיסיות. בכתב הערעור נטען כי "קיים באבחון היגד מפורש לכך שהמערערת לא היתה במצב נפשי שאיפשר לה התמודדות מול המשיבים". חוות הדעת הרפואית שהוגשה מלמדת אמנם על פגיעה משמעותית במישורים שונים של חייה כתוצאה מהליקוי הנפשי שממנו סובלת המערערת, אך לא עולה ממנה ה"היגד" הנטען. טענותיה של המערערת לא נתמכו אפוא בתשתית ראייתית מתאימה. יתר על כן, מהראיות עולה כי לאורך השנים היא היתה כשירה לדאוג לענייניה, במובן זה שהצליחה לתפקד באורח סביר חרף הקשיים שאיתם התמודדה. כך, הצליחה לסיים את לימודיה ולקבל תעודת בגרות, שירתה שירות צבאי מלא, עבדה בעבודות שונות, נישאה ואף החלה בלימודים אקדמיים.

27. מעבר לכך, הטענה כי [סעיף 11](#) לחוק חל במקרה שלפנינו הועלתה בצורה כללית וסתמית אך בשל השתייכותה של המערערת ל"קבוצת השוויון הנפרדת של נפגעי ונפגעות גילוי עריות" ובלי להתייחס לפרק זמן תחום וספציפי שביחס אליו התקיימו תנאי הסעיף כביכול. מהטענות משתמע כי גם כיום המערערת לא מסוגלת לדאוג לענייניה, שהרי לא נטען לכל שינוי במצבה הנפשי פרט לעובדה שקיבלה ייעוץ משפטי מבאת-כוחה בשנת 2011. למעשה, משמעות טענותיה של המערערת היא כי הליקוי הנפשי או הנכות הנפשית מהם היא סובלת, על רקע גילוי העריות שעברה (הטענה הועלתה בהתייחס לגילוי העריות בלבד), מצדיקים השעיה אוטומטית של מרוץ ההתיישנות לפרק זמן בלתי מוגדר, בלי שהוכהר אימתי ובאיזה אופן היא לא היתה מסוגלת לדאוג לענייניה. קשה להלום כי זו היתה כוונת המחוקק בחוקקו את [סעיף 11](#) או כי פרשנות זו מתיישבת עם תכליתו.

סעיף 18א לחוק – תיקון מס' 4 לחוק ההתיישנות

28. כזכור, המערערת טוענת, וזו טענתה המרכזית בערעור, כי יש לפרש את תיקון מס' 4 בצורה מרחיבה ולהחילו על המקרה שלפנינו, דהיינו גם בתביעה המוגשת נגד רשויות הרווחה. לשיטתה, "התיקון אינו מגביל את התובע רק לתביעת הפוגע המיני עצמו, אלא כלפי כל "מתעלל" בקטין ובכלל זה רשות שהתרשלה בטיפול והתעללה בקטינה ע"י השמתה בתנאי רעב, מחסור, ניצול ושיעבוד".

29. המשיבות מתנגדות לפרשנות המוצעת. המשיבה 1 טוענת כי לשון החוק מלמדת בבירור כי ההתיישנות המורחבת בסעיף 18א לחוק נועדה לחול רק בתובענה שהגיש הנפגע נגד הפוגע הישיר בו. לעמדתה, לשון החוק משקפת במכוון איזון עדין בין כלל השיקולים הנוגעים לסוגיה: היא מפנה לדברי ההסבר להצעת החוק ולפרוטוקול דיוני ועדת חוקה, חוק ומשפט אשר דנה בהצעת החוק, כתימוכין לטענותיה. עוד היא טוענת כי סעיף 18א הוא בגדר חריג לכלל ועל כן יש לפרשו בצמצום. כמו כן, היא סבורה כי הרשויות אינן בבחינת "אחראי" כהגדרתו בסעיף 18א לחוק והן לא ביצעו מעשי "התעללות" במערערת.

המשיבה 2 אוחזת בעמדה זהה ולפיה ההתיישנות המורחבת חלה רק בתביעה מול הפוגע הישיר. את הדגש היא שמה בטענה כי לא ניתן לראות במעשי הרשויות משום "התעללות", בין היתר כיוון שלא נטען בכתב התביעה להתעללות מצד הרשויות וכן היות שהדבר לא עולה בקנה אחד עם האשמת הרשויות ברשלנות.

30. כמפורט לעיל, בית המשפט המחוזי קיבל את עמדתן של המשיבות ודחה את פרשנותה של המערערת לתיקון מס' 4, בהסתמכו על דברי ההסבר להצעת החוק. כפי שאבאר להלן, איני מוצא הצדקה להתערב בהכרעה זו.

31. סעיפים 18א ו-18ב התווספו לחוק ההתיישנות במסגרת תיקון מס' 4 בשנת 2007, ובהם הסדרים מיוחדים להארכת תקופת ההתיישנות בתביעות בגין תקיפה מינית או התעללות. לענייננו רלוונטי ההסדר הקבוע בסעיף 18א לחוק, שזו לשונו:

18א. תביעה בשל תקיפה מינית או התעללות

(א) בחישוב תקופת ההתיישנות של תביעה בתובענה שהגיש נפגע בשל מעשה כמפורט להלן נגד הפוגע בו, לא יבוא במניין הזמן שבו טרם מלאו לנפגע 28 שנים:

(1) תקיפה מינית שבוצעה בנפגע בהיותו קטין;

(2) התעללות שבוצעה בנפגע בהיותו קטין בידי פוגע שהוא בן משפחתו או אדם שהיה אחראי עליו;

(3) תקיפה מינית שבוצעה בנפגע בהיותו בגיר אך בטרם מלאו לו 21 שנים, תוך ניצול יחסי אמון, תלות, טיפול או מרות או בידי פוגע שהוא בן משפחתו.

(ב) בסעיף זה –
"בן משפחה" –

(1) הורה, בן זוגו של הורה אף אם אינו נשוי לו, סב או סבתא;

(2) מי שמלאו לו 15 שנים והוא אחד מאלה: אח או אחות, אח או אחות חורגים, דוד או דודה, גיס או גיסה;

(3) אומן, בן זוגו של אומן אף אם אינו נשוי לו, אביו או אמו של אומן;

(4) מי שמלאו לו 15 שנים והוא אחד מאלה: בנו או בתו של אומן ובן זוגו של כל אחד מאלה, אחיו או אחותו של אומן ובן זוגו של כל אחד מאלה;

"אומן" – אב או אם במשפחת אומנה שאישר משרד הרווחה והשירותים הציבוריים;

"אחראי על קטין" –

(1) מי שעליו האחריות לצורכי מחייתו, לבריאותו, לחינוכו או לשלומו של קטין – מכוח דין, החלטה שיפוטית, חוזה מפורש או מכללא, או מי שעליו האחריות כאמור לקטין מחמת מעשה כשר או אסור שלו;

(2) מי שהקטין מתגורר עמו או נמצא עמו דרך קבע, ומלאו לו 18 שנים, ובלבד שקיימים ביניהם יחסי תלות או מרות.

(ג) הוראות סעיף זה לא יחולו אם הוגש כתב אישום נגד הפוגע בשל עבירה כאמור בסעיף 18ב שביצע בנפגע, והתובענה היא בשל מעשה המהווה עבירה כאמור.

32. באת-כוחה של המערערת לא פירטה לאיזה "מעשה" מבין תתי-החלופות [שבסעיף 18א\(א\)](#) מכוונת התביעה נגד הרשויות: האם מעשה התקיפה המינית שביצע הנכד [לפי [סעיף 18א\(א\)\(1\)](#) לחוק] או מעשי ההתעללות מצד אם האומנה [לפי סעיף 18א(א)(2) לחוק]. מהטענות שהועלו בכתב הערעור ניתן להסיק כי הכוונה היא לייחס לרשויות אחריות בגין שני המעשים גם יחד. בלבול נוסף נובע מכך שהיא מייחסת "התעללות" גם לרשויות עצמן וטוענת כי הן נכנסות להגדרת המונח "אחראי" [שבסעיף](#)

18א(ב) לחוק. טענה זו משמיעה כי הרשויות התעללו במערערת במישרין ולא רק בעקיפין, על דרך של ייחוס אחריות למעשים שביצעו הנכד ואם האומנה.

אם כן, דומה כי על הפרק עומדות שתי שאלות: האחת, האם ראוי לפרש את **סעיף 18א** לחוק בפרשנות מרחיבה, לפיה החריג חל גם בתביעות בשל תקיפה מינית והתעללות שהגיש הנפגע נגד הרשויות ולא רק נגד הפוגע הישיר; והשניה, האם ניתן לראות במעשי ההפקרה וההזנחה לכאורה של הרשויות משום "התעללות" בקטין בידי "אחראי", כאמור **בסעיף 18א(א)(2)** לחוק.

33. אפתח בשאלה הראשונה; כאמור לעיל, תיקון מס' 4 קובע דין התיישנות מיוחד בתביעות בשל תקיפה מינית והתעללות. הרציונל הטמון בו נעוץ בהכרה בכך שבמקרה של נפגעי תקיפה מינית והתעללות, בפרט אלו שחוו את הפגיעה בהיותם קטינים ומצד אדם קרוב, קיימות סיבות לגיטימיות להשתהות בהגשת התביעה [ראו: **בע"מ 7814/12** פלוני נ' פלונית, [פורסם בנבו] פסקה 11 (3.3.2013); בע"מ 8089 פלונית נ' פלונית, פ"ד נט(3) 111, 116-117 (2004) (להלן: הלכת פלונית)]. בדברי ההסבר להצעת החוק צוין כי מיעוט בלבד מקרב נפגעי עבירות מין והתעללות חושף את דבר הפגיעה בו ומעטים עוד יותר פונים לרשויות אכיפת החוק או תובעים את זכויותיהם בהליך אזרחי [ראו: הצעת **חוק ההתיישנות** (תיקון מס' 4) (התיישנות תביעה בשל עבירת מין או התעללות), התשס"ז-2007, ה"ח הכנסת 110, 111 (לעיל ולהלן: דברי ההסבר להצעת החוק)]. צעדים אלו יינקטו על ידי הנפגע זמן רב לאחר הפגיעה, אם בכלל, וזאת בשל גורמים פסיכולוגיים וחברתיים המקשים על הקורבן להתמודד עם האירוע ועם תוצאותיו. כך, רבים מהנפגעים מייצרים מנגנוני הדחקה והכחשה של דבר ההתעללות, המקשים עליהם לתבוע את זכותם לפיצוי במשך שנים רבות. גם החשש מחשיפת בן המשפחה או הקרוב המתעלל מקשה לעיתים מזומנות על הרצון לחשוף את הפגיעה, ובכך להביא להתמוטטות התא המשפחתי [שם, וכן ראו הלכת פלונית, בפסקה ח; יפעת **ביטון "תולדות הניתוח הפמיניסטי של דיני הנזיקין: חשיפתם, שינויים, הרחבתם" המשפט טז 86 (תשע"א); לימור עציוני גילוי עריות – ההיבט המשפטי של התופעה מנקודת מבטן של נשים בגירות קרבנות בילדות 321 (2009) (להלן: עציוני)].**

תופעה זו, המכונה "תופעת החשיפה המושהית", מחלישה את הטעמים הניצבים ביסוד מוסד ההתיישנות ומסיגה את נקודת האיזון לכיוונו של התובע הפוטנציאלי. ההכרה בכך שנדרש זמן רב לצורך חשיפת הפגיעה מובילה למסקנה כי

שיהוי ארוך שנים מצד הנפגע, אין פירושו ויתור על זכות התביעה ואין לראות בו כמי ש"ישן על זכויותיו" או מחל על תביעתו. כך גם נתקשה לבוא אליו בטענות כי יצר ציפיות אצל הנתבע או הרע את מצבו [ראו עציוני, בעמ' 319-320]. למעלה מכך, כלל לא ברור כי נתבע שביצע מעשים מסוג זה צריך "ליהנות" מכך שפגיעתו כרוכה בהשלכות מרחיקות לכת על כושרו של הנפגע לחשוף את הפגיעה ולעמוד על זכויותיו. זאת ועוד, אף על פי שראוי כי ככלל תקדיש מערכת המשפט את משאביה לעניינים שבהווה ולא תשחית את זמנה על עניינים שאבד עליהם הכלח [ראו עניין גיא-ליפל, בפסקה 30], ברי כי כשמדובר במקרים של התעללות ותקיפה מינית של קטינים, הטומנים בחובם פגיעה קשה בערך חברתי מוגן, קיים אינטרס ציבורי בבירור העניין ובהושטת סעד לנפגע, הגם שחלפו שנים רבות ממועד ההתרחשות. יש הסבורים כי גם הרציונל הראייתי הטמון במוסד ההתיישנות, לפיו אין להכביד על הנתבע ולדרוש ממנו לשמור את ראיותיו לאורך זמן, עוצמתו פחותה במקרים הנדונים. בדברי ההסבר להצעת החוק צוין כי הואיל ותביעות בגין התעללות ותקיפה מינית מתאפיינות בתשתית ראייתית המבוססת על עדויות, בשונה ממסמכים וראיות הפציות אותם קשה לשמור ולאתר, פוחת הקושי הראייתי בהוכחתן בחלוף הזמן [ראו דברי ההסבר להצעת החוק, בעמ' 112]. עם זאת, מובן שניתן לטעון גם להיפך, קרי כי בתביעות המבוססות על עדויות, הקושי רק גובר והולך נוכח היחלשות הזיכרון לאורך זמן [וגם זאת צוין בדברי ההסבר להצעת החוק, ראו שם].

אוסף כי ההסדר שנקבע בתיקון מס' 4 מתיישב בעיקרו גם עם הוראות הדין הפלילי. המודעות לקשיים הנפשיים והחברתיים הכרוכים בעבירות מסוג זה, הובילה את המחוקק להאריך מעת לעת את תקופת ההתיישנות שנקבעה ביחס לעבירות מין בקטינים [ראו והשוו: [סעיף 354\(ה\) לחוק העונשין](#), התשל"ז-1977; [ע"פ 5582/09](#) פלונית נ' מדינת ישראל, [פורסם בנבו] פסקאות 95-98 (20.10.2010); עציוני, בעמ' 170-168].

34. אם כן, על רקע היקף תופעת החשיפה המושהית ומאפייניה, ביקש המחוקק באמצעות תיקון מס' 4 לעודד נפגעים להשתמש בכלים המשפטיים העומדים לרשותם, ולא לחסום את דרכם לפנות לערכאות בהליך אזרחי שבאמצעותו יוכלו לזכות בהכרה חברתית ובפיצוי כספי שיסייע בשיקומם. ואולם, מלשון החוק ומההיסטוריה החקיקתית האופפת אותו, מתגבשת המסקנה כי המחוקק בחר לעשות כן רק לגבי תביעות המוגשות נגד המזיק הישיר. כפי שטענו המשיבות, מלות החוק כפשוטן –

"תביעה בתובענה שהגיש נפגע בשל מעשה כמפורט להלן נגד הפוגע בו" – מלמדות כי [סעיף 18א](#) לחוק נועד לחול על תביעות נגד המבצע הישיר של התקיפה או ההתעללות ולא כלפי מעגל רחב יותר של נתבעים פוטנציאליים. זאת היא בלי ספק המשמעות הטבעית העולה מלשון החוק. הבחירה לתחום את מעגל הנתבעים נלמדת גם מכך שהצעת החוק לא כללה את הביטוי "נגד הפוגע בו", שאותו בחר המחוקק להוסיף לנוסח הסופי של החוק. מסקנה זאת נתמכת גם בהגדרות שנקבעו למונחים "בן משפחה" ו"אחראי על קטין" המופיעות [בסעיף 18א\(ב\)](#), אשר עוסקות באדם "בשר ודם" שיש לו זיקה קרובה לקטין או אחריות כלפיו. כך גם עולה [מסעיף 18א\(ג\)](#) לחוק, הקובע כי אם הוגש כתב אישום נגד הפוגע לפי [סעיף 18ב](#) בגין המעשה, לא תחול הוראת [סעיף 18א](#), ללמדנו כי "הפוגע" הוא מבצע העבירה או המעשה. עוגן נוסף למסקנה זו מצוי בפרוטוקול הדיון של ועדת חוקה, חוק ומשפט מיום 12.6.2007, מס' 221, אשר דנה בהצעת החוק (להלן: הפרוטוקול). בפרוטוקול שזורות התבטאויות שונות מהן ניתן ללמוד כי כוונת משתתפי הדיון, בדברם על הארכת תקופת ההתיישנות, היתה לתביעות נגד המבצע הישיר של הנזק (ראו למשל בעמ' 9, 11, 18, 28 לפרוטוקול).

הבחירה לקבוע את נקודת האיזון בחוק באופן כזה שיאפשר הארכה של תקופת ההתיישנות רק כלפי המזיק הישיר, לא נעשתה בכדי. "הפוגע" שעליו מדבר החוק הוא בעל האשם המוסרי הגבוה ביותר בקרות האירוע, הוא זה אשר תקף והתעלל "במו ידיו" בקטין. השיקולים המצדיקים לצמצם את משך הזמן שבו יהיה חשוף לתביעות מצד קורבנו הם חלשים באופן יחסי. האשם הרובץ לפתח הרשויות, לעומת זאת, אף אם הן תרמו להתרחשות המזיקה בהתרשלותן, נופל מזה הרובץ לפתחו של "הפוגע" ואחריותן היא עקיפה בלבד.

אם היה המחוקק מעוניין אפוא לכלול את רשויות הרווחה בגדר הוראת [סעיף 18א](#) ולאפשר את תביעתן במקרים אלו מעבר לתקופת ההתיישנות "הרגילה", ברי כי היה מציין זאת במפורש. מכאן, שלמעשה לפנינו "הסדר שלילי", שלא ניתן לקרוא לתוכו את הרשויות כגורם נתבע, בדרך של פרשנות מרחיבה.

35. ודוקו, מוכן אני להניח כי קיימת הצדקה להאריך את תקופת ההתיישנות גם ביחס לרשויות, באופן שיאפשר לתבוע גם אותן בחלוף תקופת ההתיישנות הרגילה בגין תרומתן למעשי ההתעללות או התקיפה המינית שבוצעו בבית האומנה (כנטען).

דומה כי כוחות הנפש ותהליכי ההבשלה הנדרשים מהנפגע כדי לתבוע את התוקף הישיר אינם שונים באופן מהותי מאלו הנדרשים כדי לתבוע את הרשויות בגין אחריותן העקיפה. בשני המקרים נדרש הנפגע להכיר בפגיעה שנגרמה לו, לחשוף אותה ולהתמודד עם ההשלכות הכרוכות בכך. למעלה מכך, לטעמי יש אינטרס ציבורי בבירור אחריותן של הרשויות המפקחות לאירוע שכזה גם בחלוף זמן רב ממועד התרחשותו, על רקע הפגיעה החריפה בשלמות הגוף והנפש הטמונה במעשי התעללות ותקיפה מינית של קטינים, ועל מנת להרתיע את הרשויות מפני התרשלות ומעילה בתפקידן (אם כי מדובר באינטרס בעל עוצמה פחותה בהשוואה לבירור תביעות נגד המזיק הישיר). רוצה לומר, גם בתביעה המוגשת נגד הרשויות בשל מעשה התעללות או תקיפה מינית שביצע אדם אחר קיים "כרסום" בשיקולים המצדיקים את החלת עקרון ההתיישנות. מנגד, דומה כי הרציונל הראייתי שבמוסד ההתיישנות אינו "מתקהה" בתביעות נגד הרשויות. זאת משום שמלבד עדויות מבוססות זיכרון בדבר מעשה ההתעללות או התקיפה, יהיה צורך בשמירה ואיתור של מסמכים וראיות חפציות על מנת לדון ולהכריע באחריותן של הרשויות לאירוע (למשל, תכתובת פנימיות של גורמי הטיפול והרווחה, תיעוד פגישות עם הקטין או דרכי הטיפול בו והפיקוח עליו וכיוצא באלה).

36. כך או כך, וזה העיקר, לשיטתי לא ניתן להפר את האיזון שהתווה המחוקק בחוק על ידי הרחבה של מעגל הנתבעים הפוטנציאליים בדרך של פרשנות בנסיבות העניין. אימוץ פרשנותה המרחיבה של המערערת במסגרת פסק דין תקדימי יחשוף את הרשויות באחת לתביעות בגין אירועי עבר שהתרחשו לפני שנים רבות, מבלי שהנושא זכה לליבון מקיף ורוחבי של כלל השיקולים וההשלכות הכרוכים במהלך שכזה. בתוך כך, הרחבת מעגל הנתבעים בדרך של פרשנות שיפוטית תמנע מהרשויות את האפשרות להיערך לכך במישור הראייתי. הרשויות תידרשנה להאריך את פרקי הזמן שבגדרם הן שומרות תיקים וראיות על מנת להבטיח לעצמן אפשרות להתגונן לאחר שנים רבות מפני תביעות כמו זו שלפנינו. שינוי המצב הקיים באופן המוצע על ידי המערערת יסכל היערכות במישור זה, בהיעדר הוראת מעבר הולמת. העובדה שהתיק של המערערת בעירייה בוער לפני שנים ממחישה קושי זה. יתרה מזאת, הכללת הרשויות במעגל הנתבעים [שבסעיף 18א](#) לחוק טעונה היערכות גם במישור הביטוחי. אפשר שהרשויות תבחרנה "להצטייד" בפוליסות ביטוח לפרק זמן ארוך יותר, מה שעשוי להעלות את הפרמיה המשולמת לחברות הביטוח, ומכאן שמתעוררת בהקשר זה גם סוגיה תקציבית שצריכה להתברר. בל נשכח כי מדובר ברשויות ציבוריות המממנות את הוצאותיהן מכספי ציבור.

37. אדגיש כי אין בכוונתי לקבוע, כעניין עקרוני, שאין להאריך את תקופת ההתיישנות גם ביחס לרשויות, במקרים של התעללות ותקיפה מינית של קטינים שהתאפשרו עקב מחדליהן. יתכן שהארכה כאמור היא צעד ראוי ומבורך, שיהיה בו כדי להגשים בצורה מלאה יותר את זכות הגישה לערכאות, שהיא כידוע זכות יסוד בשיטתנו [ראו, למשל: [ע"א 4223/12](#) המרכז למימוש זכויות רפואיות בע"מ נ' לשכת עורכי הדין בישראל, [פורסם בבנו] פסקה 41 (25.6.2014); [בג"ץ 4330/93 גאנם נ' לשכת עורכי הדין, פ"ד נ\(4\) 221, 231-232 \(1996\)](#)]. ברם, לטעמי, לא ניתן לעשות זאת בדרך של יציקת פרשנות מרחיבה להוראת חוק חדשה יחסית, שבמסגרתה ערך המחוקק איזון עדין בין השיקולים המתחרים בנושא זה. פתיחה מחדש של סוגיה זו ראוי שתיעשה בבית המחוקקים תוך ליבון הנושא על שלל היבטיו.

38. עתה לשאלה השניה; טוענת באת-כוח המערערת כי הרשויות התרשלו בטיפול במערערת והתעללו בה, בין השאר, בכך ששלחו אותה למשפחת אומנה בלתי כשירה, לא פיקחו אחר המתרחש במשפחת האומנה כנדרש, לא הכינו אותה לחיים עצמאיים לקראת גיוסה לצבא ועוד. האם מעשים אלו הם בגדר "התעללות" בידי "אחראי" במובנו של [סעיף 18א\(א\)\(2\)](#) לחוק?

39. המשיבה 2 גורסת כי התשובה לשאלה זו שלילית מאחר שהתעללות היא "התנהגות פלילית מכוונת" ולפיכך אינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם טענת המערערת לרשלנות מצד הרשויות. טענה זו מעוררת בראש ובראשונה את השאלה האם לא ניתן לתבוע בעוולת הרשלנות בגין מעשים מכוונים? אכן, אין זה מובן מאליו להגיש תביעה בעילה של רשלנות שעניינה בסטייה מסטנדרט של סבירות בהיעדר כוונה להזיק, כאשר ההתרשלות הנטענת היא התנהגות מכוונת ואף זדונית כגון התעללות. ברם, בפסיקה ובספרות הובעה דעה התומכת בהכללת מעשים מכוונים וזדוניים בעוולת הרשלנות, מתוך תפיסה כי "אין הדעת סובלת שאדם יהיה אחראי לנזק פלוני אם גרמו מתוך חוסר זהירות, אך יהיה פטור באותן נסיבות אם גרמו בזדון" [ראו עציוני, בעמ' 366-369 והאסמכתאות שם; ישראל גלעד "אחריות בנזיקין של רשויות ועובדי ציבור" משפט וממשל ב 339, 376 (תשנ"ה); [תמ"ש \(י-ם\) 2160/99](#) ל' נ' ל', [פורסם בבנו] פסקאות 124-135 (31.8.2005)].

עוד טוענת המשיבה 2 כי התעללות היא התנהגות המאופיינת בסממנים של אכזריות, הטלת אימה, השפלה או ביזוי, ואילו המערערת מייחסת לרשויות אקט רשלני באופיו, נטול סממנים אלו. סבורני כי יש ממש בטענה זו. המחוקק בחר שלא להגדיר מהי התעללות [בסעיף 18א](#) לחוק, זאת בשונה [מסעיף 18ב](#) שבו יש הפניה מפורשת לעבירת ההתעללות בקטין [שבסעיף 368ג לחוק העונשין](#), התשל"ז-1977. מה שברור הוא כי ההתעללות [שבסעיף 18א](#) אינה צריכה לעלות כדי עבירה פלילית [ראו גם [סעיף 18א\(ג\) לחוק](#)]. דומה כי כוונת המחוקק היתה שלא להיצמד בהקשר זה לדין הפלילי ולתת פירוש רחב יותר למונח זה [ראו: עמ' 35-37 לפרוטוקול]. ואולם לשיטתי, אף אם יינתן פירוש מרחיב למונח "התעללות", לא ניתן לראות במחדליה הנטענים של הרשות משום התעללות. כפי שטוענת המשיבה 2, התעללות מתפרשת על פי רוב כהתנהגות אכזרית, אלימה, קשה ומכוונת [ראו בהיקש לענייננו את הדיון בע"פ [4596/98 פלונית נ' מדינת ישראל, פ"ד נד\(1\) 145, 166-169 \(2000\)](#) וההגדרה המילונית המצוטטת שם]. המעשים והמחדלים שהמערערת מייחסת לרשויות בענייננו אינם מצטיירים כאלמים, אכזריים, מבזים ובוודאי לא מכוונים, אלא כהתנהלות רשלנית באופייה, כזו שנעשתה בחריגה מסבירות לכאורה בלי כוונה להזיק או להרע למערערת. אין בכך כדי לזלזל בחומרתה של ההתנהגות הרשלנית הנטענת בנסיבות העניין, אך קשה לראות בה אקט של התעללות.

40. יתרה מזאת, ספק אם ניתן לראות ברשויות הרווחה "אחראי על קטין", כהגדרתו [בסעיף 18א\(ב\) לחוק](#). ההגדרות הקבועות בסעיף – הן לאחראי והן לבן משפחה – עוסקות באת, בשר ודם, שיש לו קשר מידי לקטין או אחריות כלפיו, כאמור. החריג לא נועד לחול על גופים דוגמת הרשויות, הגם שעשויה להיות להן אחריות משפטית כלפי קטינים מכוח הדין, החלטה שיפוטית או חוזה מכללא. מסקנה זו נגזרת גם היא מהסדר השלילי שהזכרתי לעיל ומהאיזון שהמחוקק ביקש להתוות במקרים כגון אלו. זאת, מבלי להיכנס לסבך שאלת היקף אחריותן הנזיקית של רשויות הציבור ועובדיהן, במלאם תפקיד ציבורי על-פי דין, כלפי הפרט.

41. סיכומו של דבר, מסקנתי היא כי לא ניתן לקבל את הפרשנות המוצעת על ידי המערערת בנוגע להוראת [סעיף 18א לחוק ההתיישנות](#), ומשכך אין מנוס מדחיית הערעור. בנסיבות העניין, אציע לחבריי שלא נעשה צו להוצאות.

ש פ ט

השופט א' שהם:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת ד' ברק-ארז:

אני מסכימה לפסק דינו של חברי השופט י' דנציגר.

בשולי הדברים, אני מבקשת להתייחס לסוגיה שלא התעוררה בפנינו, אך עשויה להיות רלוונטית במקרים אחרים – הגדרת ההיקף המדויק של המונחים "פוגע" או "התעללות" [בסעיף 18א לחוק ההתיישנות](#), התשי"ח-1958 (להלן: החוק). מקובלת עלי פרשנותו של חברי כי החוק ביקש להבחין – לצורך הארכה של תקופת ההתיישנות – בין מי שביצע את הפגיעה או ההתעללות (שהסדר ההארכה יחול ביחס אליו) לבין הרשויות שעל-פי הנטען אפשרו את הדבר במחדליהן הרשלניים (וההסדר ההארכה אינו חל עליהן). עם זאת, אני מבקשת להשאיר בצריך עיון את השאלה האם במקרים מתאימים נכון יהיה להכיר בכך שהפוגע או המתעלל אינו רק מי שביצע את המעשים האלימים בקורבן אלא גם מי ששיתף עמו פעולה בדיעה ובמתכוון. במלים אחרות, ראוי לדעתי להותיר בצריך עיון את ההיקף המדויק של הגדרת המונח "פוגע" לצורך [סעיף 18א לחוק](#), שאלה שאינה מתעוררת בפנינו. כך לדוגמה, ניתן יהיה לבחון במקרה המתאים האם תביעה כנגד אם במשפחת אומנה שידעה על מעשי התעללות של בן זוגה בקטין שנמסר להשגחתם תחסה גם היא תחת הארכת תקופת ההתיישנות. מכל מקום, כאמור, אין צורך להכריע בשאלה זו.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' דנציגר.

ניתן היום, כ"ז בניסן התשע"ה (16.4.2015).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 13028050_W08.doc חכ
מרכז מידע, טל' 077-2703333 ; אתר אינטרנט, www.court.gov.il

י' דנציגר 54678313-2805/13
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)